

İNSAN HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE KORUNMASI İÇİN ULUSAL KURUMLAR*

20.12.1993 tarih ve 48/134 sayılı Genel Kurul Kararı

Genel Kurul,

İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına dair önceki kararları, bilhassa 4.12.1986 tarih ve 41/129 sayılı ve 17.12.1991 tarih ve 46/124 sayılı kararları ile İnsan Hakları Komisyonu'nun 10.3.1987 tarih ve 1987/40 sayılı¹, 10.3.1988 tarih ve 1988/72 sayılı², 7.3.1989 tarih ve 1989/52 sayılı³, 7.3.1990 tarih ve 1990/73 sayılı⁴, 5.3.1991 tarih ve 1991/27 sayılı⁵, 3.3.1992 tarih ve 1992/54 sayılı⁶ kararlarını anımsatarak ve 9.3.1993 tarih ve 1993/55 sayılı⁷ Komisyon kararını not ederek;

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi⁸, İnsan Hakları Uluslararası Sözleşmeleri⁹ ve insan haklarına ve temel hürriyetlere karşı saygıyı ve bunların gözetilmesini geliştirmeye yönelik diğer uluslararası belgelerin önemini vurgulayarak;

Uluslararası insan hakları standartlarının ulusal düzeyde etkin biçimde hayata geçirilmesini temine yönelik uygun düzenlemelerin geliştirilmesine öncelik verilmesi gereğini tekrarlayarak;

İnsan haklarını ve temel hürriyetleri geliştirmede ve korumada ve bu haklara ve hürriyetlere ilişkin kamusal duyarlılığı geliştirmede ve güçlendirmede ulusal düzeyde kurumların oynayabileceği önemli role kani olarak;

Birleşmiş Milletler'in, bilgi ve deneyim alışverişinin gerçekleşeceği bir takas merkezi gibi hareket ederek, ulusal kurumların geliştirilmesine yardımcı olan bir iletken rolü oynayabileceği düşüncesini benimseyerek;

Bu bakımdan, Genel Kurul'un 14.12.1978 tarih ve 33/46 sayılı kararında kabul edilen, insan haklarının geliştirilmesine ve korunmasına yönelik ulusal ve yerel kurumların yapılarına ve işlevlerine ilişkin yol gösterici ilkeleri hatırd tutarak;

Ulusal kurumlar yaratılması ve güçlendirilmesi konusuna gösterilen ve dünya çapında giderek büyüyen ve İnsan Hakları Dünya Konferansı'nın 2-6 Kasım 1992'de Tunus'ta yapılan Afrika

* Bu kararın çevirisi A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi'nden, öğretim elemanları Yrd. Doç. Dr. Kerem ALTIPARMAK ve Arş. Gör. Hasan Sayim VURAL tarafından yapılmıştır.

1 Bkz. Official Records of the Economic and Social Council, 1987, Supplement No. 5 ve corrigenda (E/1987/18 and Corr.1 and 2), chap. II, sect. A.

2 Ibid., 1988, Supplement No. 2 ve corrigendum (E/1988/12 and Corr.1), chap. II, sect. A.

3 Ibid., 1989, Supplement No. 2 (E/1989/20), chap. II, sect. A.

4 Ibid., 1990, Supplement No. 2 ve corrigendum (E/1990/22 and Corr.1), chap. II, sect. A.

5 Ibid., 1991, Supplement No. 2 (E/1991/22), chap. II, sect. A.

6 Ibid., 1992, Supplement No. 2 (E/1992/22), chap. II, sect. A.

7 Ibid., 1993, Supplement No. 3 (E/1993/23), chap. II, sect. A.

8 Karar 217 A (III).

9 Karar 2200 A (XXI), annex. Çevirenin notu: *Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi* (İkiz Sözleşmeler)

Bölge Toplantısında, 18-22 Ocak 1993'te San José'de yapılan Latin Amerika ve Karayipler Bölge Toplantısında, 29 Mart-2 Nisan 1993'te Bangkok'ta yapılan Asya Bölge Toplantısında ve 30 Eylül-2 Ekim 1992'de Ottawa'da yapılan İnsan Hakları Ulusal Kurumları Üzerine Commonwealth Toplantısında, 26-28 Ocak 1993'te Cakarta'da yapılan Asya Pasifik Bölgesi İnsan Hakları Meseleleri Toplantısında ifade edilen ve yakın geçmişte bazı Üye Devletlerin insan haklarını geliştirmeye ve korumaya yönelik ulusal kurumlar kurma kararları ile ilan edilen ilgiyi sevinçle karşılayarak;

İnsan Hakları Dünya Konferansı'nın, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasında ulusal kurumların oynadığı önemli ve kurucu rolü; özellikle yetkili makamlara tavsiyede bulunma kapasitelerini; insan hakları ihlallerinin giderilmesinde, insan hakları eğitiminde ve insan hakları bilgilerinin yayılmasındaki rollerini tekrar teyit ettiği Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı'nı¹⁰ hatırd tutarak;

İnsan haklarının ulusal düzeyde geliştirilmesi ve korunması için dünya üzerinde çeşitli yaklaşımlar benimsendiğini not ederek; tüm insan haklarının evrenselliğini, bölünmezliğini ve birbirine bağlılığını vurgulayarak; ve bu yaklaşımların insan hakları ve temel hürriyetlere evrensel saygı ve uyumu geliştirmedeki değerlerini tanıyarak ve vurgulayarak;

1. Genel Sekreterin, 17.12.1991 tarih ve 46/124 sayılı Genel Kurul kararına uygun olarak hazırlanan güncellenmiş raporunu¹¹ memnuniyetle not eder;
2. İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal mevzuatla uyum içinde, etkili ulusal kurumların geliştirilmesinin ve bu kurumların üyeliklerinde çoğulculuğun ve kurumun bağımsızlığının temin edilmesinin önemini tekrar teyit eder;
3. Üye Devletlerin insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için ulusal kurumlar kurmalarını, veya zaten mevcut iseler, güçlendirilmelerini ve bu unsurları ulusal kalkınma planlarına dahil etmelerini teşvik eder;
4. Üye Devletler tarafından kurulan insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ulusal kurumlarını, Viyana Bildirgesi ve Eylem Programında ve ilgili uluslararası belgelerde sayılan insan haklarına yönelik bütün ihlalleri önlemeye ve bunlara karşı mücadele etmeye teşvik eder;
5. Sekreterliğin İnsan Hakları Merkezi'nden, Birleşmiş Milletler ile ulusal kurumlar arasında, Dünya İnsan Hakları Kamu Bilgilenme Kampanyası çerçevesinde yapılanlar dahil, özellikle danışma hizmetleri, teknik yardım, bilgilenme ve eğitim alanlarında işbirliğini artırmaya yönelik çabalarını sürdürmesini talep eder;
6. Ayrıca İnsan Hakları Merkezi'nden, ilgili Devletlerin talebi üzerine, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Alanında Danışma Hizmetleri ve Teknik Yardım Gönüllü Fonu kapsamındaki mevcut kaynaklardan yararlanmaya dair yerleşik usuller dairesinde, insan hakları arşivleme ve eğitimi için Birleşmiş Milletler Merkezleri kurmasını talep eder;

10 10/ A/CONF.157/24 (Part I), chap. III.

11 A/48/340.

7. Genel Sekreterden, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması ulusal kurumları ile arşivleme ve eğitim için ulusal merkezler kurulması için Üye Devletlerden gelen yardım isteklerine, insan hakları alanında danışma hizmetleri ve teknik işbirliği programı kapsamında olabildiğince olumlu karşılık verilmesini talep eder;
8. Bütün Üye Devletleri, bu tür ulusal kurumların kurulması ve etkili işleyişi konusunda tecrübe ve bilgi alışverişini geliştirmek için uygun adımları atmaları yönünde teşvik eder;
9. Ulusal kurumların, Birleşmiş Milletler himayesinde hazırlanan ve örgütlenen insan hakları belgelerinin ve kamusal bilgilendirme etkinliklerinin yayılmasındaki aracılık rollerini olumlar;
10. Aralık 1993'te Tunus'ta, İnsan Hakları Merkezi himayesinde yapılacak olan, özellikle ulusal kurumların güçlendirilmesine ve işbirliğinin geliştirilmesine yönelik teknik yardım yöntem ve imkanlarının incelenmesi ve ulusal kurumlarla ilgili meseleleri incelemek üzere örgütlenen devam toplantısını memnuniyetle karşılar;
11. Bu karar ekindeki, ulusal kurumların statüsüne ilişkin ilkeleri memnuniyetle karşılar;
12. Ulusal kurumların bu ilkeler doğrultusunda kurulmasını ve geliştirilmesini teşvik eder ve ulusal düzeyde kendi ihtiyaçlarına en uygun çerçeveyi seçmenin her Devletin kendi hakkı olduğunu tanır;
13. Genel Sekreterden, bu kararın uygulanması konusunda, Genel Kurula ellinci oturumunda bir rapor sunmasını talep eder.

EK

ULUSAL KURUMLARIN STATÜSÜNE İLİŞKİN İLKELER

Yetki ve Sorumluluklar

1. Ulusal kurum insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin yetkilerle donatılır.
2. Ulusal kuruma, oluşumunu ve yetkilerini ayrıntılı bir şekilde belirleyen anayasal veya yasal bir metinde açıkça öngörülme suretiyle, olabildiğince geniş bir görev alanı verilir.
3. Ulusal kurum, diğerlerinin yanı sıra, aşağıdaki sorumlulukları taşır:
 - (a) İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunması ile ilgili her türlü konuda Hükümete, Parlamenta ya da diğer yetkili makamlara, ilgili makamın isteği üzerine veya bir konuyu daha üst bir merci tarafından gönderilmeksizin inceleme yetkisini kullanarak, tavsiye niteliğinde, görüşler, tavsiyeler, öneriler ve raporlar sunmak. Ulusal kurum bu sunumları kamuya duyurmaya karar verebilir. Bu görüşler, tavsiyeler, öneriler ve raporlar ile ulusal kuruma mahsus diğer görevler aşağıdaki alanlarla ilgili olacaktır:
 - (i) İnsan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan her tür yasal, idari hükümler ve yargının örgütlenmesine ilişkin hükümler. Bu bağlamda, ulusal kurum, yürürlükte bulunan yasaları ve düzenleyici işlemleri ve tasarı ya da taslak halinde

bulunan düzenlemeleri inceler; bu mevzuatın temel insan haklarıyla uyumlu olmasını güvenceye almak için uygun gördüğü tavsiyelerde bulunur; gerekiyorsa, yeni kanunların hazırlanmasını, yürürlükteki kanunların değiştirilmesini ve yeni idari önlemler alınmasını veya mevcut önlemlerin değiştirilmesini tavsiye eder.

(ii) Devreye girmeye karar verdiği her türlü insan hakları ihlali durumu.

(iii) İnsan haklarının ulusal düzeydeki durumuna ilişkin genel nitelikli raporlarla daha özgül konulara ilişkin raporlar hazırlamak.

(iv) Ülkenin insan haklarının ihlal edildiği herhangi bir yerindeki durumlara hükümetin dikkatini çekmek; bu tür durumlara son verecek girişimler için tekliflerde bulunmak ve gerektiğinde, hükümetin konumu ve tepkisi konusunda görüş açıklamak.

(b) Ulusal mevzuat hükümlerinin ve pratiklerin, Devletin taraf olduğu uluslararası insan hakları belgeler hükümleri ile uyumlaştırılmasını ve etkili biçimde hayata geçirilmesini desteklemek ve sağlamak.

(c) Yukarıda anılan belgelerin onaylanmasını ya da veya bu belgelere katılmayı teşvik etmek ve bunların hayata geçirilmesini sağlamak.

(d) Devletlerin, sözleşmelerden doğan yükümlülükleri uyarınca Birleşmiş Milletler organlarına, komitelerine ve bölgesel kuruluşlara sunması gereken raporlara katkı sağlamak ve gerektiğinde bağımsızlıklarının gereklerine uygun bir şekilde konu hakkında görüş bildirmek.

(e) Birleşmiş Milletlerle, Birleşmiş Milletler bünyesindeki diğer tüm kuruluşlarla, bölgesel kuruluşlarla ve insan haklarının geliştirilmesi ve korunması alanında yetkili ulusal kurumlarla işbirliği yapmak.

(f) İnsan hakları alanındaki eğitim programlarının oluşturulmasına ve araştırmalara yardımcı olmak; bunların okullarda, üniversitelerde ve mesleki çevrelerde yürütülmesinde yer almak.

(g) Özellikle bilgilendirme, eğitim ve her tür medyayı kullanarak toplum bilincini güçlendirmek suretiyle, insan hakları ve her türlü ayrımcılığa, ve özellikle ırk ayrımcılığına, karşı mücadele için gösterilen çabaları kamuoyuna duyurmak.

Oluşumu, Bağımsızlık ve Çoğulculuk Güvenceleri

4. Ulusal kurumun oluşumu ve seçimle yada başka bir yolla gerçekleştirilsin, üyelerinin belirlenmesi, özellikle

(a) İnsan hakları ve ırk ayrımcılığına karşı mücadele alanlarında sorumluluk üstlenen sivil toplum kuruluşları, sendikalar, avukatlar, doktorlar, gazeteciler ve önde gelen bilim adamları örgütleri gibi ilgili sosyal ve mesleki örgütlerin;

(b) Felsefi veya dini düşünce akımlarının;

(c) Üniversiteler ve nitelikli uzmanların;

(d) Parlamentonun;

(e) Bakanlıkların (dahil edildikleri takdirde, bu kuruluşların temsilcileri görüşmelerde yalnızca tavsiye yetkisi ile yer almalılar) temsilcileri ile etkili işbirliği yapılmasını sağlayacak yetkilerin bulunması veya bu temsilcilerin doğrudan kurumda bulundurulmaları yoluyla insan haklarının geliştirilmesi ve korunması alanında etkinlik gösteren sivil topluma ait tüm sosyal güçlerin çoğulcu temsilini sağlamak için gerekli tüm güvenceleri içerecek bir usule göre tesis edilir.

5. Ulusal kurum, etkinliklerinin sorunsuzca sürdürülmesini sağlayacak elverişli bir altyapıya, bilhassa yeterli mali kaynaklara sahip olmalıdır. Bu kaynak tahsisi, kurumun Hükümetten bağımsız olmasını ve bağımsızlığına etki edebilecek bir mali kontrol altında bulunmamasını sağlamak için kendi personeline ve tesislerine sahip olmasını mümkün kılmayı amaçlamalıdır.

6. Ulusal kurumun üyelerinin atanmaları, gerçek bağımsızlıkları için şart olan görev güvencesini sağlamak amacıyla, görev süresini de belirten resmi bir kararla gerçekleştirilmelidir. Kurumun üye bileşiminin çoğulculuğu güvenceye alınmak kaydıyla, bu görevlendirme yenilenebilir.

Çalışma Yöntemleri

Çalışması çerçevesinde, ulusal kurum:

(a) Hükümet tarafından sunulan veya bir üyenin yahut dilekçe sahibinin teklifi üzerine resen gündemine aldığı, kendi yetki alanında bulunan herhangi bir meseleyi özgürce mütalaa eder;

(b) Yetkisine giren durumları değerlendirmek için gerekli her türlü bir bilgi ve belgeyi edinir, bütün kişileri dinler;

(c) Özellikle görüşlerini ve tavsiyelerini duyurmak için, doğrudan doğruya veya basın yoluyla kamuoyuna hitap eder;

(d) Düzenli olarak ve ayrıca gerektiğinde usulüne uygun olarak davet edilen bütün üyelerinin katılımıyla toplanır;

(e) Gerektiğinde üyeleri arasından çalışma grupları oluşturur ve kurumun işlevlerini yerine getirmesinde yardımcı olmak üzere yerel ve bölgesel birimler kurar;

(f) Yargısal olsun veya olmasın, insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasından sorumlu makamlarla işiştareyi sürdürür (özellikle ombudsmanlar, arabulucular ve benzeri kurumlar);

(g) Ulusal kurumların çalışmalarını genişletmekte sivil toplum kuruluşlarının oynadığı temel rolü nazarı dikkate alarak, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması, ekonomik ve sosyal kalkınma, ırkçılıkla mücadele, korunmaya muhtaç grupların (özellikle çocukların, göçmen işçilerin, sığınmacıların, fiziksel ve zihinsel engellilerin) korunmasına ya da belli alanlarda uzmanlaşmaya adanmış sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini geliştirir.

Yarı Yargısal Yetkilerle Donatılmış Komisyonların Statüsüne İlişkin Ek İlkeler

Ulusal kurum, bireysel durumlara ilişkin dilekçeleri ve şikayetleri dinleme ve incelemekle yetkilendirilebilir. Vakalar kurul önüne bireyler, onların temsilcileri, üçüncü kişiler, sivil

toplum kuruluşları, sendikalar ve temsil yetkisine sahip diğer örgütler tarafından getirebilir. Bu durumlarda, diğer yetkilerine ilişkin yukarıda sıralanan ilkeleri de göz ardı etmeksizin, komisyonlara verilen işlevler aşağıdaki ilkelere dayandırılabilir:

- (a) Uzlaştırma yoluyla, veya yasayla çizilmiş sınırlar dahilinde bağlayıcı kararlar alarak veya gerektiğinde gizlilik esasına dayalı olarak dostane çözüm aramak;
- (b) Dilekçe sahibini haklarına ve özellikle ulaşabileceği giderim yollarına ilişkin olarak bilgilendirmek ve bu yollara başvurmasına destek olmak;
- (c) Tüm şikayet veya dilekçeleri dinlemek veya onları yasayla çizilmiş sınırlar dahilinde diğer yetkili makamlara iletme;
- (d) Özellikle haklarını aramak için başvuruda bulunan kimselerin karşılaştıkları güçlüklerle zemin hazırlaması durumunda, yasalarda, düzenleyici işlemlerde ve idari pratiklerde değişiklik veya reform önerileri sunmak da dahil, yetkili makamlara tavsiyelerde bulunmak.